

Guide: Bo på Birka

Denna guide riktar sig till dig som är medlem i Birka Hovgårdens gille och som vill bo eller vistas i kvarteret en eller flera dagar. När du anmäler dig till våra medlemsveckor "Vikings på Birka" eller till att bo i kvarteret övrig tid godkänner du och förbinder du dig att följa de riktlinjer som står med i denna guide. Vår vision är att återskapa en så korrekt bild av staden Birka som möjligt och hur det är att leva vikingaliv dygnet runt.

Birka Hovgårdens Gille jobbar för att vara en inkluderande förening som välkomnar dig att delta utifrån dina förutsättningar. Det innebär bland annat att funktionshjälpmedel självklart ska användas vid behov och att de inte behöver följa kriterierna i denna guide. Det innebär också att vi hjälps åt så gott vi kan inom föreningen med utrustning, kläder och tips. På så sätt säkerställer vi att så många som möjligt uppnår de krav och kriterier som nämns i denna guide och kan delta i levandegörandet av Birka.

Saknar du något, är osäker på vad som är okej att ha på sig eller har andra frågor? Ta kontakt med oss via styrelsen@birkahovgarden.se, vi svarar gärna på dina frågor!

Guiden förklarar grunderna inom följande områden:

Inför Birka

1. Fyndbaserat och historiskt trovärdigt
2. Dräkt och utrustning

På plats på Birka

3. Mat
4. Bad
5. Rökning

Inför Birka

1. Fyndbaserat och historiskt trovärdigt

Vi i gillet eftersträvar att återskapa en korrekt bild av vikingaliv i staden Birka. Vi har ett folkbildande ansvar gentemot besökarna. Därför vill vi att saker vi använder och har på oss så långt det går, ska vara fyndbaserat eller i alla fall historiskt trovärdigt, för att ge en bild av hur det kan ha sett ut i handelsstaden Birka mellan ca år 750-980.

Tänk på att besökare tittar in i både hus och tält under dagarna och därför ska alla moderna saker döljas. För att både besökare och återskapare ska få en bra upplevelse ska inga av återskaparnas moderna saker synas under Birkavistelsen. Exempelvis plastförpackningar, mobiltelefoner, ölburkar och sovsaker. Detta gäller även efter stängningsdags.

När du börjar fundera på hur din dräkt ska se ut så är det viktigt att du funderar på vilken samhällsklass du vill gestalta då det kommer påverka utformningen och färg av dina kläder och utrustning. Tanken är att denna guide också är ett hjälpmedel att tydliggöra dessa samhällsklasser.

2. Dräkt och utrustning

Kläder i ylle, linne och siden

Dina kläder ska vara i naturmaterial som är rätt för tiden, så som ylle, linne, hampa, nässla (rami) eller siden. En tumregel är att dräktmodeller med raka stycken och kilar, i enfärgade tyger oftast är rätt.

Linne

Om du har linneplagg bör de vara i ofärgat eller blekt linne och vävd i tekniken tuskaft. Fyndmässigt har man hittat linne med ljusblå toner. Andra färger har svårare att fästa på linne och hålla över tid, så tänk att färgat linne tillhör de rikare som kan ha haft möjlighet att färga om.

Kemiskt färgat och växtfärgat linne betar sig olika. Linne ska därför vara växtfärgat utan moderna betmedel.

Ylle

Ylletyg tar åt sig färg bra, och färger som gick att få fram under vikingatid är gula, gröna, bruna, röda (av koschenill och krapp) och orangea toner. Naturfärger så som vitt, beige, brun och grått fungerar alltid för enklare dräkt. Rikare personer kan även ha klarrött, mörkblåa och mörkare gröna toner. Dock var starkt lila och helt svarta tyger riktigt svåra att åstadkomma med växtfärgning. Fåren under vikingatiden var bruna och beige och det kan därför vara lämpligt att undvika gråa ylletyger.

Det finns flertalet olika vävtekniker som ger olika mönster, dock finns det inga fynd på tyger med flera färger i väven. De vanligaste vävteknikerna under vikingatiden var tuskaft och diagonalkypert. Vävar som diamantkypert är vanliga i fyndmaterialet från Birka, speciellt för kvinnligt kodade gravar, men verkar ha varit reserverade för de i den högre samhällsklassen. Fiskbenskypert är vanligt förekommande för benlindor men ovanligt i andra fyndsammanhang.

Skor

Skor ska vara fyndbaserade eller historiskt trovärdiga. Det finns tyvärr inga skor från Birka men väldigt många fynd från t.ex. Hedeby som fungerar bra istället. Om du av medicinska skäl behöver ha andra skor går det bra men dessa bör vara diskreta. Det går även bra att vara barfota.

Huvudbonad

Hättor baserade på fynd från York och Dublin av siden eller ylle är rimliga trots att de inte är funna i Birka. Rundkulliga mössor med fyra eller sex paneler anses vara rimliga för både män och kvinnor. Pillerburksmössor baserade på fynd från Hedeby är också ett rimligt alternativ.

Spetsig mössa från Birka med eller utan silvertopp enligt historisk förlaga, vilket sannolikt är ett högstatusplagg. Pannband av siden med eller utan posamentarbeten av virad och flätad tunn silvertråd eller brokadband kan bäras av både män och kvinnor till högstatusdräkter.

Nålbundna mössor bör undvikas då det inte finns fynd i skandinavisk kontext och Sköldehamnshättan då den är av en senare datering än Birka.

Dekorationer på kläder

Enklare kläder under vikingatiden var troligtvis sparsamt dekorerade. Vill du dekorera dina kläder kan du göra det med olika tvinnade snoddar, flätor eller med invävda brickband vilket gör kläderna mer slittåliga, däremot så hör troligtvis smala sidenremсор, posament och brickband/brokadband till högstatuskläder. Inga broderier på kläder och väskor annat än diskreta broderade kantmönster.

Smycken

Smycken ska vara efter historiska förlagor. Pärlor kan bäras i ett halsband eller som pärlrader mellan spännbucklor, vad vi vet så är det vanligaste att kvinnor hade en pärlrad mellan spännbucklorna på Birka. Det finns enstaka pärlfynd i mansgravar. Pärlor är generellt små i storleken och få till antalet när de återfinns i ett mindre rikt gravsammanhang. Pärlorna är oftast tillverkade i glas och/eller bärnsten. Bärnstenspärlor var under vikingatiden runda och inte i sin råa form.

Halvädelstenar, silver och guld återfinns ibland i rikare gravsammanhang, även i form av hängsmycken som silvermynt och berlocker.

På Birka finns även fynd av armringar och halsringar i brons och silver.

Torshammare återfinns i enklare och dyrbarare versioner i både manliga och kvinnliga gravar dock verkar torshammare vara vanligare förekommande i kvinnogravar än mansgravar.

De tidigare kvinnogravarna i Birka har ofta tre dräktspännen, ovala spännbucklor samt ett likarmat spänne i mitten. De senare gravarna hade typiskt fyra spännen, ovala spännbucklor, ett runt sprundspänne och ett större runt dräktspänne i mitten längre ner. Dessa moden samexisterade under en tid.

Förslag på kläder

Kvinnligt kodad dräkt, enkel

Underlager: Underst kan du ha en långärmad särk i ofärgat linne eller i ylle. Kan med fördel göras kortare än hellång för att undvika smuts och fukt. Tillverkas i raka stycken med två eller fyra kilar.

Mellanlager: Samma mönster används till en långärmad klänning, men då i ylle. Halsringningen kan du göra rundad eller med ett sprund. Om halslinningen har ett sprund kan en liten rund brosch användas för att stänga med. På fötterna och benen kan du ha knälånga hosor eller nålbundna strumpor. Inget bälte då ytterst få bältesspännen har hittats i kvinnlig gravkontext. Ett vävt eller flätat band är ett alternativ och baseras på att det i Hedeby hittats slitskador i tyget efter förkläden runt midjan, förklädet kan exempelvis vara ett rektangulärt linnestycke. Ett litet fragment från Birka har också tolkats som ett möjligt vävt bälte.

Överlager: Kappa med öppning framtill, baserad på avbildningar i smycken samt placeringen av broscher i gravar. En rektangulär eller kvadratisk sjal/mantel att bära över axlarna är ett bra tillbehör under kallare dagar. Vändsydd skor i skinn.

Accessoarer: Du kan välja att täcka ditt hår med en enkel huvudduk/sjal i linne eller tunt ylle. Enkla bruksverktyg, t.ex. kniv och bryne. Kam. Bygelväska.

Kvinnligt kodad dräkt, högstatus

I grunden är enkel- och högstatusdräkterna likadana, men det som skiljer från enkel dräkt är tygval (tunnare tyger), färger, dekorationer som t.ex. siden. Underst kan du ha en långärmad särk i linne eller i ylle. Över kan du bära en hängselklänning, den hålls ihop med spännbucklor av olika slag med eller utan pärlrader. Fynd med fler än två pärlrader är näst intill obefintligt. Tänk på att finare tyger och kantdekorationer som t.ex. siden och tunna tyger i mantlar och kappor hade öglor för att inte trasa sönder tyget samt låta plagget få ett fint fall.

Kvinnliga högstatusdräkter i Birka hade ofta accessoarer i form av nålhus, saxar, knivar, nycklar och örslevar, kammar och pincetter som hängde i kedjor eller band från spännbucklorna.

Manligt kodad dräkt, enkel

Underlager: Underst kan du ha en långärmad och lårlång kjortel i ofärgat linne eller i ylle och eventuellt ett höftkläde/brokor i linne. Kjorteln tillverkas i raka stycken med två eller fyra sidokilar. På benen kan du ha raka byxor i ylle, möjligen i kombination med benlindor i ylle som vävts i ett stycke. Benlindorna var oftast vävda i fiskbenskypert. På fötterna kan du ha ett par sydda strumpor eller nålbundna strumpor.

Mellanlager: Långärmad kjortel i ylle enligt samma mönster som underkjorteln. Båda kjortlarna kan du göra med rundad hals eller med ett sprund, mitt fram eller ocentrerat. Runt midjan kan du ha ett enkelt läderbälte eller en läderrem.

Överlager: Livrock/öppen kjortel eller fyrkantig mantel i ylle, enkla dräktspännen.

Accessoarer: På huvudet kan du ha en enkel sydd mössa, se mer under huvudbonader. Enkla bruksverktyg, t.ex. kniv och bryne. Kam. Bygelväska.

Manligt kodad dräkt, högstatus

I grunden är enkel- och högstatusdräkterna likadana, men det som skiljer från enkel dräkt är tygval (tunnare tyger), färger, dekorationer som t.ex siden och posament. Bälten med beslag av silver eller brons. Pösbyxor med mycket tyg och klara färger. Birka-modet skiljde sig från övriga Skandinavien då livrockar och kaftaner var rikt utsmyckade med siden, sidenbrokadband och posament i enlighet med magyariska och bysantinska influenser. Tidig vikingatid var plaggen knälånga men under 1000-talet influerade det bysantinska modet och livrockarna blev längre. Dyrbara mantelspännen och metallknappar finns i rika gravsammanhang.

Accessoarer: Utsmyckade knivar. Benkam. Bygelväska, börs eller utsmyckade bältesväskor av läder med metallbeslaget lock. Rembeslag och remsöljor i dyrbara metaller.

Barn

Bebisar och små barn hade troligtvis kjortel (senare kallat kolt), precis som det har varit under många århundraden. Även här kan du ha en linne- eller yllekjortel underst med en yllekjortel över, se beskrivning ovan. Barn bar praktiskt taget aldrig hängselklänning och spännbucklor med ett mycket fåtal undantag, men några pärlor i ett halsband har man hittat i fyndmaterialet. Äldre barn hade kläder som liknade de vuxnas.

Hår och kropp

Modern frisyra och färgat hår ska döljas med huvudbonad. Överdrivet smink och nagellack ska undvikas. Om möjligt är det önskvärt att piercingar och örhängen plockas ut och moderna tatueringar döljs.

Husgeråd

Även husgeråd behöver delas in i två olika kategorier, precis som med kläder fanns det enklare och dyrbarare utrustning gällande utformning, utsmyckning och material. Alla matsaker ska vara fyndbaserade eller historiskt trovärdiga.

Den här guiden täcker behovet av de vanligaste personliga föremålen som behövs vid måltider och exkluderar t.ex. matförvaring, hinkar, matlagningsföremål och andra större föremål och brukskärl som vanligtvis fanns i ett hushåll.

Ätdon och skålar

Under vikingatiden fanns inga gafflar och bordsknivar som bestick, det mesta åts med sked. Den egna brukskniven kan med fördel användas vid måltider. De vanligaste fynden av ätdon är träskedar och träskålar, en normal sked hade en grund skål och handtag.

En enkel olackerad träsked och träskål fungerar i alla lägen, men det finns fynd på skedar av ben/horn eller trä med fina dekorerade handtag. Tänk på historisk trovärdighet och sammanhang om du satsar på dekorerade ätdon. Skedar av hjorthorn och trä har hittats på Birka.

Dryckeskärl

Trämuggar, keramikmuggar och dryckeshorn kännetecknar den inhemska tillverkningen av dryckeskärl under vikingatiden men det finns en hel del fynd av glas också, t.ex. trattbägare och bägare av glas importerade från kontinenten.

Importerade gods av glas var sannolikt väldigt dyrbara, och bör vara enligt historisk förlaga och enbart användas i rätt sammanhang, t.ex. fest och ceremonier eller i kombination med finkläder.

På grund av trämuggarnas enkla organiska natur återstår inte många fynd från Birka men Osebergs, Gokstads och Hedeby's trämuggar kan med fördel inspirera. Trämuggar har antagligen varit det vanligaste förekommande dryckeskärl.

Keramikmuggar får gärna vara brända i öppen eld eller svartbrända och ska ha historiskt trovärdiga mönster. Under vikingatiden glaserades inte keramik, men en diskret glaserad insida är accepterad av hygieniska skäl.

Observera att dryckeshorn ofta dekorerades endera med beslag i ädelmetall eller graverad hornyta och hade högst sannolikt en rituell eller magisk betydelse med tydliga regler när de fick användas, och bör därför undvikas. En enkel svartbränd keramikmugg eller trämugg är att föredra som dryckeskärl.

Enkla svartbrända kannor i lergods och svartglättade lergodskannor av frisisk typ med tennornament har funnits på Birka.

Sovsaker

Bor man i husen finns det sängar med halm i där man kan lägga fårfällar och filter om man vill sova historiskt. I föreningens tält kan det vara en god idé att ha med sig t.ex. liggunderlag eller luftmadrass. Moderna sovsaker är tillåtet men ska kunna döljas av t.ex. yllefilt under dagen.

Förvaring

För att transportera och förvara dina saker kan du använda en eller flera säckar i ofärgat linne. Du kan också använda korgar eller kistor. Dessa ska vara konstruerade efter fynd eller vara historiskt trovärdiga. Om du har moderna väskor, t.ex. ryggsäck, ska dessa döljas under vistelsen i kvarteret.

Ljuskällor

Under vikingatiden använde man fettlampor med en veke av t.ex. lintyg. Fnösketicka kan också användas som veke i vikingatida skandinaviska fettlampor. Både ister och kokosfett fungerar bra i lamporna, men ister är det historiskt korrekta alternativet.

Svinblåselyktor och råhudsljutor finns det inga fynd på från vikingatiden men är tillåtna efter stängning. Dessa lyktor bör användas så sparsamt som möjligt, men tillåts tillsvidare av säkerhetsskäl.

Verktyg och vapen

Verktyg och vapen ska ha historisk förlaga eller ha ett utseende och funktion som grundar sig i fynd.

Övrigt

Andra föremål och utrustning som inte nämns ovan ska vara av historisk förlaga eller vara historiskt trovärdiga.

På plats på Birka

3. Mat

Under våra medlemsveckor Vikingar på Birka får de som bor i kvarteret frukost och middag. Lunch står du för själv. Middagen lagar vi tillsammans i kvarteret, alla deltagare deltar i minst ett matlag under sin vistelse.

Vi lagar och äter mat i kvarteret. Föreningen har några kastruller, stekhällar, grillgaller och stekpannor men dessa är först och främst till middagstillagningen. Du kan inte räkna med att alltid kunna använda dessa för att laga din egen lunch. Det finns eldstäder i två av husen samt två eldstäder utomhus. Du tar med egna saker att äta och dricka ur, så som skål, krus och kniv/sked samt egen lunch.

4. Bad

Det går bra att bada i anslutning till kvarteret, men det är ganska stenigt. Mellan museet och restaurangen finns det en trevlig sandstrand. Det går även att bada från klippor i närheten. Moderna badkläder/handdukar används vid stranden. Tänk på att inte torka dessa synligt i kvarteret.

Inget nakenbad av vuxna under öppettider i kvarteret. Nakenbad på andra tider bör ske med respekt för de andra i kvarteret.

5. Rökning

Det är inte tillåtet att röka i kvarteret, all rökning sker bakom museet.